



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica Secundum Viam Et Doctrinam D. Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici

In Celebri Archiepiscopali Benedictina Universitate Salisburgensi, methodo
& norma ibidem usitata publicè tradita, & in IV. Tomos digesta ; Qvorvm
Primvs Tractat De Deo Vno Et Trino, Deq[ue] Creatura Angelica ...

Mezger, Paul

Augustæ Vindelicorum, 1695

Articulus I. Quid sit conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74152](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74152)

homini patens; juxta D. Bernard. l. 2. de conscientia. Vel quia, ut D. Antonino videtur, est *concludens scientia*, eò quòd consistat in quadam practica conclusione, & illatio judicio de agendis vel omitendis, vel quia est *cum alio scientia*. Dum, ut inquit D. Th. 1. p. q. 79. a. 13. & de verit. q. 17. a. 2. *addit supra scientiam applicationem scientia ad aliam particularem*. Hujus nunc definitionem & divisionem videamus.

ARTICULUS I.

Quid sit conscientia?

SUMMARI A.

1. *Opinio Antiquorum.*
2. *Definitio conscientia.*
3. *Respondetur ad fundamenta Antiquorum.*
4. *Conscientia non consistit in habitu.*
5. *Non in actu Synteresis, aut scientia moralia.*
6. *Non in actu imperii, sed judicii practice practici.*
7. *Conscientia non tantum respicit actus futuros, sed etiam presentes & preteritos.*
8. *Dictamen conscientia pertinet ad habitum, vel prudentia vel imprudentia.*
9. *Quandam dictamen prudentia sit conscientia?*
10. *Ad conscientiam formandam possunt habitus diversi concurrere.*
11. *Judicium de bonitate vel malitia formalis actuum formandum per respectum ad conscientiam.*

§. I.

Definitio conscientia.

1. **Q**uorundam Antiquorum, ut Henrici quodlibet. 1. q. 18. & Alensis in 2. p. q. 77. fuit opinio, conscientiam non tantum includere actum intellectus, sed etiam voluntatis, eò quòd alia sit Conscientia bona, alia mala; bonum autem & malum morale principaliter ad voluntatem pertinet. Intigare enim ad bonum voluntatis est proprium; sed quis nescit hoc esse munus conscientia? ergo voluntas quoque conscientiam sibi vendicat. Verum cum Angelico Doctore conscientiam intellectui adquatè tribuimus, eamque definimus.

2. Conscientia est *dictamen seu judicium practicum intellectus, dictans quid hic & nunc consideratis omnibus circumstantiis sit vel agendum, vel fugiendum*. Sive: est *regula iusti vel iniqui indicans creature rationali, quid appetendum, quidve fugiendum sit.*

Dicitur primò: *dictamen seu judicium practicum*: Conscientia quippe, seu proxima regula humanorum actuum, est intimatio aeternae legis, tanquam remota, & supremæ regulæ, à qua omnis morum honestas dependet; sed talis intimatio fit per judicium non speculativum, sed practicum, nempe per sententiam enuntiativam; sine hæc operatio & executio hic & nunc bona, vel mala, concessa vel inconcessa: ergo Conscientia est judicium vel dictamen practicum.

Dicitur secundò, *intellectus*; nam & ipsum nomen scientia, à quo conscientia, & varia conscientia mania, ut sunt, intimare, judicare, præcipere, dirigere, accusare, testari, non ad voluntatem, sed intellectum pertinent. Additur tertio, *quid hic & nunc* &c. quia objectum proxima

regulæ est operatio humana ut exequenda, adeoque ut omnibus suis circumstantiis vestita.

Ad Henrici primum fundamentum Respondetur, Conscientia alia est bona, alia mala intrinsecè & objectivè, vel etiam casualiter & directivè, concedo; in quantum videlicet regula & dirigit operationem bonam vel malam moraliter, ut mox dicitur; intrinsecè & subjectivè, inquam in ipsa moralis bonitas vel malitia intrinsecè recipitur, nego: atqui bonum & morale, quatenus intrinsecè denominant & specificant, pertinent ad voluntatem. Similiter ad secundum distingo majorem: Intigare impulsivè pertinet ad voluntatem, concedo; directivè, intimativè, & præceptivè, nego majorem: sed intigare præceptivè est munus conscientia, concedo; impulsivè nego minorem & consequentiam.

§. II.

Corollaria.

EX præmissis deduces primò. Conscientiam formaliter (1) non consistere in aliquo habitu (2) neque in actu Synteresis (3) aut scientia moralis.

Non primum, tum quia judicium, regula-præceptum, sententia, non habitum sed actum nominant: tum quia habitus vel est innatus, & à natura inditus, ut habitus primorum principiorum, & hic est invariabilis, utpote in ipsa natura rationali radicans; Conscientia autem est variabilis, & quandoque mutatur de opinabili incertam, de erronea in veram. Vel est acquisitus, quo utimur cum volumus: & sic rursus conscientia non convenit, quippe quæ etiam oblectans impellit, arguit, remordet. Vel est intuitus; in conscientia etiam pertinere potest ad ordinem naturæ; & est aliquando falsa & culpabiliter erronea, ac proinde à DEO infundi nequit.

Non secundum & tertium. Quia actus Synteresis sunt prima morum humanorum principia circumstantiis particularibus præcisa & præcepta communissima, ut *DEUM colere, neminem ledere, honeste vivere, quod suum est, nemini tribuere. Inquit. de Jur. & Inquit. illudq. Matth. 7. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Actus vero scientia moralis, tamen possit esse conclusio particularis ex illis principiis communibus deducta, tamen non judicat, neque regulat actum particularem, ut hic & nunc sub his numero circumstantiis cautæ, loci, temporis exequendum. Exempli gratia deliberas, an tibi hic & nunc debeat solvere jejunium Ecclesiasticum? scientia moralis

moralis format hunc discursum: Lex Ecclesiastica non ligat cum gravi incommodo: sed periculum probabile sanitatis est grave incommodum: ergo Ecclesiastica lex jejunii cum tali periculo sanitatis non ligat. Iste discursus, quia nondum proximè respicit ipsius personæ individuum operationem hic & nunc exercendam, nondum habet rationem conscientia; sed oportet adhuc particulariùs subsumere: atqui mihi hic & nunc instat probabile periculum sanitatis, vel ex propria experientia, vel medici iudicio: ergo hic & nunc præceptum jejunii Ecclesiastici me non ligat: ergo comedere est licitum: qui demum actus, cum proximè regulet honestatem moralem operationis ut hic & nunc exercendæ, rationem conscientia; obtinet. Unde

Deduces secundò, Conscientiam formaliter non consistere in actu imperii practici, qui exprimitur per verba imperativi modi; *fac hoc*; sed in illo iudicio practico, quod est conclusio consultationis, & præcedit electionem voluntatis. Nempe priusquam voluntas procedat ad operis executionem, duo actus antecedunt ex parte intellectus: iudicium seu sententia de agendis, & imperium; ille actus præcedit & dirigit consensum, & electionem voluntatis; iste verò usum & executionem; ille consistit in conclusione & sententia, quæ infertur ex practico discursu consultativo de electione mediòrum ad prosequendum finem; iste verò in determinativa & præceptiva intimatione, quæ intellectus mandat voluntati operis executionem, ideoque non per modum sententia; & iudicii enuntiativa, sed per modum præcepti exequendi, & per verba imperativi modi, *fac hoc*, exprimitur, veluti cum S. Doct. q. 17. in Tract. de act. hum. annotavimus.

Conscientia igitur non consistit in hoc posteriori actu imperii; primò, quia actus imperii tantum est de re futura; Conscientia verò, ut mox dicitur, etiam de præsentis & præterita. Secundò: quia sequeretur nunquam peccari contra conscientiam, eò quòd motionem imperii practici infallibiliter subsequatur exercitium & executio operis, nisi extrinsecus impediatur. Consistit verò in iudicio practico præcedente electionem operis, hic & nunc inspectis omnibus circumstantiis exequendi. Quod etiam *practico* appellatur comparativè ad illa iudicia, ex quibus deducitur, hæc enim tanquam ad antecedens practici discursus pertinentia, & ipsam particularem operis electionem non regulantia dicuntur speculativa, vel speculativè practica.

7. Deduces tertio: Quamvis Conscientia primario respiciat actus futuros, eandem tamen secundario etiam respicere actus præteritos & præteritos, respectu quorum magis est speculativa, quam practica. Ratio est: quia Conscientia ex primario munere & significato est regula morum, dictans, num actus sit ponendus, vel omittendus, ex quo tamen secundario consequitur, ut vel in ipso opere, vel post opus peractum ipsa sit testis rei bene vel malè gestæ; ibi approbatrix, hic acculatrix: *frenum ante peccatum, flagrum post peccatum*. Quo sensu Apostolus 1. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra*. Et illud antiquum: *Conscientia mille testes*.

R. P. Mezg. Theol. Schol. Tom. II.

Et quia hoc conscientia; testimonium etiam habitualiter perseverat, ideo homines iusti & probi, quibus illa felicitas contigit: *Nil conscire sibi, nullâ palleſcere culpâ*, homines bonæ conscientia; alii contra quos de perperam actis vermis conscientia; rodit; *Oculum quæſiente animo torrore flagellum*, homines malæ conscientia; vocantur. In quem sensum habitualem sui Scoti conscientiam explicat Herinck disp. 4. sect. 2.

Deduces quartò: Rectæ conscientia; dictamen pertinere ad habitum prudentia;: uti contra dictamen conscientia; non rectæ ad habitum imprudentia;. Nam prudentia est *rectitudo agibilium*, & ab ipsa dirigente provenit omnis honestas operis sub particularibus circumstantiis exercendi; unde quotiescunque operatio est rectè & virtuosè à voluntate elicitæ, vel imperata, prius prudentia, vel naturalis vel supernaturalis communia morum principia ad hæc particulares circumstantias applicans determinat, quid hic & nunc licitè fieri possit, aut debeat, quæ determinatio est ipsa, de qua loquimur, conscientia. Hinc porro ulterius procedit ad ultimum imperium operis exequendi, nisi voluntatis contra conscientiam operantis malitia impediatur. Quia verò contingit aliquando conscientiam errare, & illud licitum pronuntiare, quod à parte rei licitum non est, attendi debet, an error sit inculpabilis, qui adhibita omni diligentia vinci non potuit? an verò culpabilis, qui adverti adeoque vinci potuit ac debuit? Si primum; iudicium conscientia; adhuc erit à prudentia derivatum, veluti si hostiam, quam rationabiliter consecratam existimas, adorandam iudices, quamvis à parte rei non sit talis. Si secundum; illud iudicium conscientia; falsæ erit actus imprudens.

Non ideo tamen quodlibet dictamen morale prudentia; vel imprudentia; est conscientia; sed tunc solummodo, quando seu participatio & intimitatio legis præscribit agenda, vel omittenda. Ita qui contra conscientiam operando peccat, quamvis ante peccatum habeat iudicium imprudens, quo se determinat ad actum peccaminosum (omnem quippe actum peccati in voluntate præcedit error practicus in voluntate) non tamen habet falsam conscientiam, quia objectum malum, quod erroneè prosequendum proponitur, non proponitur per illud iudicium, tanquam ex aliqua obligatione vel permissione legis, sed tanquam ex aliqua comoditate, delectabilitate, &c. prosequendum, aliàs simul respectu ejusdem actus consistentem duæ conscientia; opposita, quod dici non potest.

Deduces quinto, Ad antecedens seu præmissas illius discursus practici, ex quo prudentia; infert practicum conscientia; dictamen posse varios habitus concurrere; unde juxta Doct. Angel. conscientia; dicta, tanquam applicatio scientia; ad particularem operationem. Pater exemplo superius insinuatò num. 2. in hoc discursu: Cui ex jejuniò incumbit probabile periculum sanitatis, licitè non jejunit: sed mihi ex jejuniò hic & nunc incumbit probabile periculum sanitatis: ergo hic & nunc licitè non jejuno. Ecce! Major propositio est actus & conclusio scientia; moralis, deducta

deducta ex illo principio, quod leges positivæ cum gravi incommodo ordinariè non ligent. Minorem format vel scientia experimentalis, vel medica, vel fides humana, quæ quis assentitur medico periculum affirmanti; conclusionem tandem & conscientiam format prudentia.

11. Deduces sextò: In dijudicanda formali honestate, aut malitia operationum non tam esse attendendum ad conditiones actuum prout sunt à parte rei independentè à conscientia operantis, quam prout per conscientiam dictamen exhiben-

tur: cum enim impossibile foret, ut non regula remota Divinæ & æternæ legis in plurimis occurrentis esset à nobis invincibiliter ignorata, ideo dictamen propriæ conscientiam, quod à nemine ignoratur, pro regula proxima immediata ordinatum fuit, ut per illam lex Divina & æterna applicaretur, & quid legi conforme vel difforme esset, indicaretur. Unde in operatione nunquam potest esse peccatum formale contra legem, nisi cum legis obligatio reductur in conscientiam.

ARTICULUS II. Quotuplex sit conscientia?

SUMMARIA.

1. *Vulgaris divisio conscientiam in 5. membra.*
2. *Conscientiam certam, veram, erroneam, probabilis duplex acceptio.*
3. *Aliter conscientiam appellatur ex objecto, assensu, & iudicio præsupposito.*
4. *Conscientiam ex objecto adequatè dividitur in bonam & malam.*
5. *Ex modo assentiendi in certam & opinativam.*
6. *Ex seipsa in veram & falsam.*
7. *Conscientiam dubiam non est formaliter consciam.*
8. *Deposito dubio conscientiam tantum potest esse extrinsece dubiam.*
9. *Reductio conscientiam timorata & scrupulosa.*

§. I.

Varia divisiones & acceptiones conscientiam?

1. **V**ariæ sunt divisiones conscientiam. Communior est in quinque membra, in veram, quam etiam appellant *rectam & certam*, in *erroneam, dubiam, probabilem seu opinativam, & scrupulosam*. Cui addi potest divisio conscientiam in *bonam & malam*. Vera conscientiam est, quæ est conformis objecto & iudicat esse licitum, quod est licitum. *Erronea*, quæ est difformis objecto, & iudicat licitum, quod est illicitum, vel contrà. *Dubiam*, quæ circa utramque partem contradictionis suspendit assensum, & si hoc ex nullius motivi pro utraque parte apparentiâ, dicitur *negativè dubiam*; si ex æqualibus mediis & motivis positivis pro utraque parte, dicitur *positivè dubiam*. *Probabilis seu opinativa* est, quæ uni parti contradictionis adheret, cum formidine tamen oppositi. *Scrupulosa* est, quæ ex nullis vel ex levissimis fundamentis concipit formidinem peccati. *Bona conscientiam eadem & recta* est, quæ præscribit honesta; *mala* est, quæ erroneè præscribit, aut tolerat inhonesta & illicita. Ad discriminanda huius divisionis membra, & bonitatem discutiendam
2. Observandum est primò: conscientiam certæ, veræ, erroneæ, probabilis significationem in duplici sensu accipi posse. Nam certa conscientiam potest significare vel certitudinem ex parte objecti, & sic coincidit cum conscientiam vera, & opponitur falsæ; vel certitudinem ex parte assensus, & sic opponitur opinativæ, quæ habet formidinem oppositi. Conscientiam vera potest dici talis

vel solum formaliter & practicè, vel materialiter & formaliter, speculativè & practicè simul. Vera erit formaliter & practicè tantum, quando habet iudicium conforme cum objecto practicè considerato, prout subsistat rationabili opinionem & iudicio intellectus, licet objectum à parte rei alter se habeat; ut si Sacerdos iudicet penitentem absolvendum, quem rationabiliter iudicat esse contritum, quamvis à parte rei non sit verè contritus. Erit etiam vera materialiter, & speculativè, si sit conformis objecto, ut est à parte rei. Tandem conscientiam duplici modo potest dici opinativa, probabilis, dubiam, nempe propriè, & ex ipso conclusionis assensu, vel secundò improprie ex iudicio præsupposito.

Primo modo conscientiam opinativa, vel dubiam nunquam est sufficiens regula operandi, ob incertitudinem assensus, & actuale vel radicale formidinem peccati. Secundò modò potest esse regula operandi, quia cum dubio & opinione speculativa ex parte iudicii præsuppositi, stare potest iudicium certum & fixum de honestate operationis, ut ex dekursu patet.

Observandum est secundò: conscientiam appellatorem & divisionem accipi posse tripliciter; in primis ex objecto, deinde ex modo assentiendi objecto, tertio ex iudicio præsupposito, ex quo descenditur ad ipsam conclusionem conscientiam. Si conscientiam spectetur ex objecto, tunc alia est vera, alia falsa, alia bona, alia mala. Ex modo assentiendi & tendendi in objectum, alia est certa, quæ certum sine formidine præbet assensum; alia dubiam, quæ suspendit; alia opinativa, quæ quidem etiam præstat assensum, sed cum formidine oppositi. Ex iudicio speculativo præsupposito solet conscientiam frequenter appellari affirmativa, vel probabilis, non quia ipsum ultimum iudicium conscientiam sit merè opinativum habens formidinem oppositi, sed quia iudicium speculativum præsuppositum, in qua ultimum conscientiam iudicium radicatur, est tantum probabile. His positis quæritur, quanam divisio conscientiam sit adequata?

§. II.

Assignantur adequatæ divisiones conscientiam.

Dicendum primò. Conscientiam ex parte formalis objecti, à quo specifiatur, adequatè dividitur.